
НОВА ДЕЛА

Чланак примљен 22. октобра 2020.
Чланак прихваћен 30. новембра 2020.
Прегледни рад
788.43.082.4.089.6
78.071.1 Бркљачић И.

Асја Радоњић*

Београдска филхармонија

ИВАН БРКЉАЧИЋ: ЉУБАВ! – КОНЦЕРТ ЗА САКСОФОН И ОРКЕСТАР¹

Апстракт: Текст разматра најновије оркестарско дело Ивана Бркљачића, *Љубав! – концерт за саксофон и оркестар*, које је настало 2018. године, као поруџбина Београдске филхармоније. Љубав је изабрана као универзална тема, али и ауторов лични животни и стваралачки покретач. Композиција кореспондира стилском изразу који је карактеристичан за Бркљачића. Савремени музички језик употпуњен је аутоцитатима и недвосмисленим референцама на популарну, преваходно рок музику, али и на поп, џез и друге жанрове који су формирали његову уметничку личност. Дело ће остати забележено као први изведени концерт за саксофон и симфонијски оркестар у историји српске музике.

Кључне речи: Иван Бркљачић, саксофон, концертантна музика, симфонијски оркестар, популарна музика, рок музика

Иван Бркљачић (1977) један је од најактивнијих савремених српских композитора средње генерације. Дипломирао је (2001) и магистрирао (2005) композицију у класама професора Срђана Хофмана и Зорана Ерића, а докторски уметнички пројекат одбранио је 2012. године, под менторством Срђана Хофмана. Његов досадашњи стваралачки опус обухвата дела различитих жанрова и инструменталних састава. Аутор је више десетина композиција за симфонијски оркестар, гудачки оркестар, хор, камерне саставе и соло инструменте, а

---

* Ауторкина контакт адреса: asja.radonjic@gmail.com

¹ Измењена и краћа верзија овог текста презентована је у оквиру трибине *Нови звучни простори*, одржане у сали Удружења композитора Србије, 27. фебруара 2019. године, и штампана у оквиру истоименог зборника радова: Zorica Premate (prir.), *Novi zvučni prostori*, zbornik radova, Beograd, Centar za muzičku akciju i Radio-televizija Srbije, 2020.

дао је допринос и у области примењене музике, написавши дела за бројне позоришне представе и филм *Устаничка улица*.²

Љубав! – концерт за саксофон и оркестар, најновија је Бркљачићева оркестарска композиција, настала 2018. године, као поруџбина Београдске филхармоније. Ово је за сада друго концертантно дело аутора, а у истом формалном оквиру се први пут опробао приликом писања дипломског рада – концерта за клавир и оркестар *ИТ!*. Овом жанру се, пак, могу придодати и сродна дела нешто мањег обима и инструменталног састава – *Флиза* за флауту и камерни ансамбл (2006) и *Каватина* за виолину и гудачки оркестар (2007).

Концерт за саксофон и оркестар је 16. новембра 2018. године, у дворани Коларчеве задужбине, извела Београдска филхармонија, под управом руско-холандског диригента Данијела Рајскина, са српским саксофонистом Миланом Савићем као солистом.

С обзиром на чињеницу да је у питању поруџбина, тематска поставка композиције *Љубав!* била је у извесној мери предетерминисана. Пре него што је почео са радом, Бркљачић је од уредница програма Београдске филхармоније³ добио одређене инструкције у вези са тематиком и карактером дела, који су подразумевали усклађеност са програмским концептом концертног циклуса у оквиру кога је планирано извођење. Намера ауторки програма концертне сезоне Београдске филхармоније била је да се, кроз призму савременог уметника, пружи један од многобројних могућих одговора на питање: како љубав као вечити људски покретач, тема и стваралачка инспирација, има различито значење, смисао, контекст и тумачење у односу на временску епоху у којој се разматра.

У складу са индивидуалним стилским изразом, Бркљачић у овом делу комбинује музички језик XXI века са примесима, али и конкретним асоцијацијама на популарну музику. Иако избор алт-саксофона за солистички инструмент на примерен начин употпуњује ову шаролику звучно-идејну слику, он никако не представља случајност. Композитор је већ извесно време радио на идеји да напише концертантно дело намењено управо саксофону, инструменту који се иначе, а нарочито у популарној култури, везује за љубавну тематику.⁴ Поред тога, Бркљачићева намера је проистекла из потребе за

² Поред бројних извођења широм Србије, композиције Ивана Бркљачића представљена су и у Белгији, Холандији, Канади, Шведској, Бразилу, Чешкој, Италији, Аустрији, Словенији, БиХ, Пољској, Немачкој, Хрватској, Македонији, Француској, Румунији, Мађарској, Енглеској, Аустралији и Хонг Конгу. Према: <http://www.ivanbrkljacic.com/>

³ Програмски ауторско-уреднички тим Београдске филхармоније чине музиколози Даница Максимовић и мр Асја Радоњић које, заједно са шефом-диригентом оркестра Габријелом Фелцом, тематски, концептуално и садржајно осмишљавају концертне сезоне и све остале програме овог оркестра.

⁴ Иако је саксофон у симфонијску извођачку праксу ушао крајем XIX века, претежно у француској музици – Жоржа Бизеа (Georges Bizet), Леа Делиба (Léo Delibes) и Жила Маснеа (Gilles Massenet) – своју пуну примену, уз неретко кључне и упечатљиве солистичке наступе, доживљава управо у првој половини XX века. Често је заступљен у делима Рихарда Штрауса (Richard Strauss), Беле Бартока (Béla Bartók), Мориса Равела (Maurice Ravel), Дмитрија Шостаковича, Сергеја Рахмањинова и Сергеја Прокофјева, за чији се балет *Ромео и Јулија* везује један од најупечатљивијих примера употребе саксофона у класичној симфонијској музици. У истом периоду, овај инструмент је, сем за класичну музичку литературу, почео да се везује и за џез и друге популарне жанрове. Половином прошлог века постао је персонификација различитих љубавних садржаја и романтичних алузија, али и асоцијација на џез и друге популарне и лакше музичке жанрове.

обогаћивањем домаће литературе намењене овом инструменту, с обзиром на то да је до сада написан само један концерт за алт-саксофон и симфонијски оркестар. Аутор тог дела, које датира из 1955. године је Петар Стојановић,⁵ али оно, нажалост, још увек није доживело своју премијеру.⁶

Музички језик Бркљачићевог концерта за саксофон и оркестар карактеристичан је за његов стилски израз. То је постмодерно остварење, са јасним рефлексима на популарну музику, структурално јасно, прегледне фактуре и формалне концепције. Како сâм аутор наводи, форма дела и његов општи музички ток прате идеју једне специфичне и сасвим посебне врсте љубави – *непоновљиве, страствене, у надасве лууде*.⁷ Оно је написано у једном ставу, мозаичне структуре, а на макроплану је подељено на девет делова,⁸ у оквиру којих се непоновљивост остварује изостанком било каквог репризног музичког материјала, односно, константном прогресијом. Иако аутор наводи да у музичком току нема репризности (већ само разраде у сталној прогресији), међусобно сличан материјал је, у различитим компонентама и појавним облицима, ипак присутан као црвена нит која повезује дело.

Када је реч о третману солистичке деонице и њеном односу са оркестром, очигледни су Бркљачићево вишегодишње искуство у писању за саксофон и његова сарадња са солистом Миланом Савићем. Она је трајала од самог почетка рада на солистичком парту, специфично писаном управо за овог уметника. Композитор веома виртуозно третира инструмент који, кроз смењивање карактерно различитих одсека, доминира музичким материјалом. Деоница је написана у потпуном складу са техничким могућностима саксофона, а дијалози са појединачним инструменталним групама или целим ансамблом, смењују се у односу на изнети материјал. Виртуозна солистичка каденца у традицији класичних концертантних остварења, у овом делу је избегнута, изузимајући кратак одсек *Liberamente* на самом крају. Ипак, извођач је у неколико наврата

---

⁵ Vlastimir Peričić, *Muzički stvaraoци u Srbiji*, Beograd, Prosveta, 1969, 535.

⁶ У српској музичкој литератури постоји и Концерт за саксофон и гудачки оркестар, написан 2014. године. Његов аутор је Иван Јевтић, али је у случају Стојановићевог и Бркљачићевог дела реч о симфонијском оркестру, па се у том контексту пометнута дела сврставају у различите категорије.

⁷ Из ауторовог коментара објављеног у програмској књижици Београдске филхармоније, 16. новембра 2018. године (комплетан коментар дела може се пронаћи у предговору партитуре *Љубав! – концерт за саксофон и оркестар*, Beograd, Rights and Royalties Publishing Company, 2019). Снимак је доступан на званичном Јутјуб каналу Београдске филхармоније: <https://www.youtube.com/watch?v=Q7p0o-T3G5w&t=1279s>

⁸ Девет делова композиције су на микроплану подељени на следећи начин: 1. део (т. 1–135) – оркестарски увод и улазак саксофона, 2. део (т. 136–247), 3. део (т. 248–319) – у овом сегменту провејавају идеје засноване на фолклорним елементима / мотивима староградске музике), 4. део (т. 320–384) – одсек у којем аутор износи лични однос према гудачком квартету, дувачком квинтету и гудачком оркестру, кроз аутоцитате из ранијих композиција), 5. део (т. 385–439) – овде композитор користи модел многобројних љубавних песама на бази I-VI-IV-V ступањ, 6. део (т. 44–467) – уместо виртуозне каденце, у овом сегменту музичког тока следи соло као предах, у стилу Шаде Аду (Sade Adu), 7. део (т. 468–561), 8. део (т. 562–599) – парафраза наступа групе *Квин (Queen)* на *Лајв Ејду (Live Aid)*, што ће бити детаљније разматрано у наставку текста и 9. део – (т. 600–666). Преузето из разговора са аутором, одржаног у октобру 2020. године.

изазван да одсвира виртуозне сегменте који би били интегрисани у класичну каденцу, да она заиста постоји у очекиваној форми и обиму.⁹

Музички садржај солистичког парта заснива се на пасажима и фразама које се понављају у оквиру сваког одсека, некад ритмички, понекад мелодијски, а каткад и са више удружених компоненти, па се у звучном резултату стиче утисак репетитивности.

Бркљачић у потпуности показује и познавање природе инструмента: опсега, волумена, боје, и његових техничких могућности, при том их прилагођавајући личном афинитету солисте коме је дело наменио. Оркестарска пратња боји и допуњава солистичку деоницу, водећи слушаоца кроз различита расположења и атмосферу сваког појединачног одсека, а инструменти симфонијског оркестра искоришћени су у служби постизања жељеног ефекта и адекватне боје.

Однос између солисте и оркестра условљен је изношењем тематског материјала, али аутор примат недвосмислено даје саксофону који, попут наратора, прича своју љубавну причу, *водећи* слушаоца кроз музички ток. Његов наратив је вишеслојан и открива различите нивое композиторовог унутрашњег бића. И сâм аутор се у коментару дела реферисао на слојевитост приликом његовог конципирања. Први слој указује на *оне љубавне варнице које се могу осетити на неком рок концерту у односу који се ствара између једног суперстара и његове публике*.¹⁰ Следећи ниво Бркљачић дефинише као афинитет према класичним камерним ансамблима, попут гудачког квартета, дувачког квинтета или гудачког оркестра, што је материјализовао аутоцитатима теме гудачког квартета *Мокрањац – варијације на тему из Њест свјата* из 2010, и дувачког квинтета *Flobclhoffy* из 1998. године. Наредни ниво се односи на љубав према класичном саксофону, инструменту коме је посветио многе своје композиције (*Cutting Edge* /2004/, *Quattro temperamenti* /2011/, *Saxkolo* /2015/, *Sax & Sex* /2015/ и *Peter and New York* /2020/).¹¹ Као посебан слој, Бркљачић наводи љубав према географском простору коме припада, и у коме живи и ради.¹² Ово је приметно кроз употребу фолклорних фрагмената у стилу староградске музике,¹³ који нису толико очигледни у звучном резултату, колико на концептуалном нивоу: у појединачном мотивском раду или понеком пасажу обогаћеном орнаментом, у солистичкој деоници. Напослетку, у музичко ткиво је, према ауторовим речима, уткана и његова сасвим субјективна и лична наклоност према Београдској филхармонији, оркестру уз чије је интерпретације одрастао, формирао свој музички укус и упознавао композиторски занат, али и према солисти коме је дело наменио, а који својим интерпретативним вештинама представља достојну стваралачку инспирацију.

---

⁹ Такви сегменти се могу наћи у 2. и 3. делу композиције, у солу (од т. 440), затим при крају 7. дела, и на крају у одсеку *Liberamente*, који има улогу кратке солистичке каденце (т. 648). Из разговора са аутором, вођеног у октобру 2020. године.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Преузето из пописа дела: <http://www.ivanbrkljacic.com/kompozicije/>

¹² Иван Бркљачић, *op. cit.*

¹³ Из разговора са аутором, одржаног у октобру 2020. године.

Асоцијације на популарну музику нису необична појава у Бркљачићевом стваралачком опусу. Примери су бројни, посредни или непосредни, више или мање суптилно инкорпорирани у музичко ткиво или, пак, представљају потпуно *искакање* из жанра класичне музике (*Где је ДЛМ* /2005/, *Sun King – омаж Битлсима (The Beatles)* за женски хор /2006-07/, *B-G-B-A Ro(c)k* /2016/).¹⁴ Ови утицаји произлазе из ауторовог афинитета према популарном жанру, превасходно рок музици, уз коју је одрастао прво као слушалац, а потом и активни извођач у сопственом (аматерском) бенду, који делује више од две деценије. Синтеза ових различитих утицаја, уз класично образовање, резултирала је веома јасним референцама на Бркљачићеве музичке идоле – групе *Квин (Queen)* и *Битлс*. Тако, на пример, одмориште од репетитивног тока у средишњем одсеку, иако заправо аутоцитат теме из ауторовог гудачког квартета *Мокрањац – варијације на тему из Њест свјата*, звучно сасвим дискретно асоцира на чувени хит Битлса *All You Need Is Love*. Ову тему у акордским излагањима, у класичном маниру, доноси квартет соло гудачких инструмената из оркестра, на које се дискретно надовезују бас тромбон и туба, уводећи слушаоца у нови, контрастирајући музички материјал (Пример 1).¹⁵

Пример 1: Аутоцитат из гудачког квартета *Мокрањац – варијације на тему из Њест свјата*

320 *Sostenuto* ♩ = 52-56

A. Sax

Pft.

A. Sax

Pft.

¹⁴ Попис дела, ор. cit.

¹⁵ Примери су узети из клавирног извода који је урадио сам аутор.

Као директан омаж својој музичкој љубави, у претпоследњем одсеку, аутор парафразира мотив са легендарног наступа групе *Квин* на Вемблију, у оквиру *Лајв Ејда* (*Live Aid*) 1985. године.¹⁶ Дијалог фронтмена Фредија Меркјурија (Freddie Mercury) пред почетак извођења њиховог хита *Hammer to Fall* (кроз својеврсне варијације на тему песме), и стотине хиљада људи на стадиону, Бркљачић преноси у концертну дворану, где солиста *задаје* фразе, које оркестар потом понавља. Тако саксофониста добија улогу својеврсне рок звезде, а оркестар постаје његова пратња, односно, публика (Пример 2).

Пример 2: Парафраза мотива са наступа групе *Квин* на Вемблију, 1985. године

The musical score for Example 2 is written for Alto Saxophone (A. Sax) and Piano (Pf.) in 4/4 time. The tempo is marked *Allegretto* with a quarter note equal to 112. The score consists of two systems. The first system shows the saxophone playing a melodic line starting with a fortissimo (*ff*) dynamic, while the piano provides harmonic support. The second system, starting at measure 570, shows the saxophone playing a more complex melodic line with accents, and the piano continuing its accompaniment.

¹⁶ *Лајв Ејд* (*Live Aid*) је легендарни добротворни рок концерт одржан 13. јула 1985. године на две локације, од којих су најзначајније биле у Лондону и Филаделфији. Организатори овог спектакла су били рок музичари Боб Гелдоф (Bob Geldof) и Миџ Јур (Midge Ure), а циљ прикупљање средстава за помоћ гладнима у Етиопији и другим афричким земљама. Прикупљено је преко 127 милиона америчких долара, а пренос концерта био је један од највећих икада реализованих сателитских и ТВ преноса – процењује се да га је уживо пратило преко 1,5 милијарди гледалаца у 110 земаља света. Према: <https://www.history.com/this-day-in-history/live-aid-concert>

Пример 2: Наставак

The musical score consists of three systems, each with a staff for Alto Saxophone (A. Sax) and Piano (Pft.).

- System 1:** A. Sax has a whole rest followed by a quarter note with an accent. Pft. has a rhythmic accompaniment of eighth notes with accents.
- System 2:** A. Sax has a quarter note with an accent, followed by a half note with a vibrato marking (*vib.*) and a box containing the number 580. Pft. has a rhythmic accompaniment with accents.
- System 3:** A. Sax has a quarter note with an accent, followed by a half note with an accent, and then a sixteenth-note run with an *ord.* marking. Pft. has a rhythmic accompaniment with accents.

Дијалог између Фредија Меркјурија и његове публике завршава се духовитом псовком певача и, условно речено, *музичком победом* публике, док солиста и оркестар у Брклјачићевој партитури надметање завршавају без победника и без губитника, заједно урањајући у финални одсек композиције. Њихов растанак је изненадан и срдачан, остављајући осећање да нови дијалози тек следе.

Поред овога, у музичком току постоји и врло јасан и недвосмислени одзвук Гершвинове (George Gerswhin) *Rapsодије у плавом*, што такође није усамљен случај у опусу Ивана Бркљачића, ако имамо у виду да је директан омаж уметнику аутор дао још у својој раној стваралачкој фази – делу „*Summertime*“, *варијације на Гершвина*. У Концерту за саксофон и оркестар, он даје јасну музичку алузију на чувени уводни пасаж који у Гершвиновом оригиналу доноси кларинет, чија боја и начин извођења подсећају на звук саксофона. Данас ова фраза асоцира на атмосферу њујоршког Бродвеја и цез стандарда из америчких мјузикала чији је Гершвин један од најпознатијих представника (Пример 3).

Пример 3: Звучна алузија на чувени пасаж из Гершвинове *Rapsодије у плавом*

The image shows a musical score for two instruments: A. Sax. (Alto Saxophone) and Pft. (Piano). The saxophone part is written on a single staff with a treble clef. It begins with a long, sweeping melodic line that starts with a wavy line labeled 'Improvvisando' and ends with a sharp sign. This line is followed by a series of notes, some with slurs, and a final note with a fermata. The piano part is written on two staves (treble and bass clefs) and consists of a series of horizontal lines, indicating that the piano accompaniment is minimal or non-existent in this section. The score includes dynamic markings such as 'ff' and performance instructions like 'Glossando' and '8va'.

Љубав! – концерт за саксофон и оркестар Ивана Бркљачића представља вредан допринос српској концертантној музичкој литератури, нарочито оној намењеној дувачким инструментима. У историји српске музике, ово остварење остаће забележено као први изведени концерт за саксофон и симфонијски оркестар.

Посматрано из аспекта индивидуалног опуса, *Љубав!* представља персонификацију досадашњег стваралачког и животног пута Ивана Бркљачића. Она износи синтезу стеченог знања, искуства и умећа зрелог аутора, али и свих оних спољашњих и унутрашњих, видљивих и невидљивих слојева који чине савременог човека. Бркљачићева *Љубав!* није херметична, нити квазиакадемска; она повремено звучи популарно, али ни у једном тренутку тривијално, са намером да одмах освоји наклоност и додвори се сваком потенцијалном слушаоцу. Искрено је сведочење аутора и човека који отворено комуницира са околином којој се обраћа, са циљем да свако ко жели може да се повеже са емоцијом коју дело преноси. Управо због тога, овај аутентични исказ обезбеђује Концерту за саксофон и оркестар оно што је највећа претензија сваког врхунског уметничког дела – дуг живот на концертном подијуму.

Цитирана дела

Бркљачић, Иван: Коментар партитуре *Љубав! – концерт за саксофон и оркестар*. Београд: Rights and Royalties Publishing Company, 2019.

Peričić, Vlastimir: *Muzički stvaraoci u Srbiji*. Београд: Prosveta, 1969.

<http://www.ivanbrkljacic.com/>

<https://www.theinstrumentplace.com/history-of-the-saxophone/>

https://www.yamaha.com/en/musical_instrument_guide/saxophone/structure/

<https://www.history.com/this-day-in-history/live-aid-concert>

Резиме

Текст се бави најновијом оркестарском композицијом Ивана Бркљачића, *Љубав! – концерт за саксофон и оркестар*, која је настала 2018. године, као поруџбина Београдске филхармоније. Дело је доживело премијеру крајем исте године, и први је изведени концерт за саксофон и симфонијски оркестар у српској музичкој историји.

Инспирацију за стварање композиције поручилац и уметник пронашли су у љубави као вечној и увек актуелној теми која је окупирала уметнике различитих историјских епоха до данас. Дело је постмодерно. Његов савремени музички језик употпуњен је аутоцитатима и недвосмисленим референцама на популарну, превасходно рок музику, али и на поп, џез, староградску музику и друге жанрове који су формирали Бркљачићеву уметничку личност. При стварању композиције, аутор је тесно сарађивао са солистом, што је резултирало зналачки написаном саксофонском деоницом, потпуно усклађеном са могућностима инструмента и потенцијалима свирача. Формална концепција Концерта за саксофон је мозаична, а музички ток доноси стално нови тематски материјал, уз избегавање репризности. Ипак, сличност у тематском и мотивском раду резултира звучним утиском репетитивности. Референце на популарну музику су јасне: као директну посвету својој *музичкој љубави*, Бркљачић парафразира дијалог фронтмена групе *Квин (Queen)* Фредија Меркјурија (Freddie Mercury) и стотине хиљада људи на стадиону, са легендарног наступа у оквиру *Лајв Ејда (Live Aid)* на Вемблију, 1985. године, преносећи га у концертну дворану у виду дијалога солисте и оркестра. Такође, дело садржи одзвук *Рансодије у плавом* Џорџа Гершвина (George Gershwin), у виду музичке алузије на чувени уводни пасаж који у оригиналу доноси кларинет, дајући композицији дискретан призив џеза и атмосферу Бродвеја. Напоследку, значајно је поменути и примену аутоцитатности у делу, којом се Бркљачић враћа својим ранијим остварењима, дувачком квинтету *Flobclhoffy* и гудачком квартету *Мокрањац – варијације на тему из Њест свјата*, који у контексту Концерта за саксофон и оркестар представљају одмориште од музичког тока који је у сталној прогресији.

Композиција *Љубав!* представља персонификацију досадашњег стваралачког и животног пута Ивана Бркљачића. Она износи синтезу стеченог знања, искуства и умећа зрелог аутора, али и свих оних спољашњих и унутрашњих, видљивих и невидљивих слојева који данас чине савременог човека. Аутентичност уметничког исказа који карактерише Концерт за саксофон и оркестар, обезбеђује оно што је највећа претензија сваког врхунског уметничког дела – дуг живот на концертном подијуму.